

та задоволення від власної активності. Таку співпрацю, на нашу думку, можна створити лише через колективну форму організації групового заняття за принципом «круглого столу» або тренінгового навчання.

П'ятою особливістю активного навчання є широке використання колективних форм пізнавальної діяльності (парна і групова робота, рольові й ділові ігри, проблемні та дослідні семінари, мозковий штурм як евристично-аналітичний метод, метод аналізу конкретних ситуацій і тому подібне).

У процесі організації колективних форм групової роботи реалізується принцип спільної діяльності, співтворчості, в умовах якої з'являється спільна мета, єдність ціннісних орієнтацій, а студенти займають активну позицію. Суб'єкт-суб'єктні взаємини та рефлексивно-діалогова форма розумової діяльності студентів, які виникають при колективному розв'язанні проблеми, сприяють її об'єктивізації, активізації творчого мислення, актуалізації психологічних ресурсів саморозвитку особистості (закономірності становлення суб'єкта саморозвитку – С. К.). Причому колективний досвід, колективний розум, спільний творчий потенціал перевищують можливості механічного поєднання окремих творчих потенціалів. Відбувається їх інтеграція. Крім того, міжособистісне спілкування в навчальному процесі підвищує мотивацію за рахунок включення соціальних стимулів: з'являються особистісна відповідальність, почуття задоволення від публічно пережитого успі-

ху в навчанні. Усе це формує в студентів якісно нове ставлення до предмета і до майбутньої професійної діяльності.

Висновок. Таким чином, ми переконані, що тільки взаємодія особистісного та професійного становлення в процесі спеціально організованого навчання може забезпечити якісну підготовку фахівців у системі вищої освіти. Управління навчально-професійною діяльністю студентів в цьому випадку має полягати в створенні психолого-педагогічних умов актуалізації та активізації в молоді потреби постійного особистісного і професійного саморозвитку як запоруки професіоналізму майбутньої фахової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зеер Э.Ф. Профессионально-образовательное пространство личности / Э.Ф. Зеер. – Екатеринбург : Рос. гос. проф.-пед. ун-т; Нижнетагил. гос. проф. колледж им. Н.А. Демидова, 2002. – 126 с.
2. Кузікова С.Б. Підготовка студентів-психологів до психокорекційної діяльності : [навчальний посібник] / С.Б. Кузікова. – Суми : МакДен, 2011. – 144 с.
3. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : [монографія] / С.Б. Кузікова ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми : МакДен, 2012. – 410 с.
4. Оллпорт Г. Личность в психологии / Гордон Оллпорт. СПб. : «КСП+», – М. : «Ювента», 1998. – 345 с.
5. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. – СПб. : Питер, 2002. – 432 с.

УДК 159.922.8.37.015.3

ВПЛИВ ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ФОРМУВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Курдибаха О.М., аспірант
Рівненський державний гуманітарний університет

У статті описано процес формування особистості в процесі соціалізації. Показано вплив позашкільних закладів на формування гармонійної особистості. Описано показники розвитку гармонійної особистості, психологічні особливості гендерної соціалізації підлітків в умовах позашкільних навчальних закладів.

Ключові слова: соціалізація, особистість, позашкільні навчальні заклади, формування особистості, розвиток особистості.

В статье описан процесс формирования личности в процессе социализации. Показано влияние внешкольных учреждений на формирование гармоничной личности. Описаны показатели развития гармоничной личности, психологические особенности гендерной социализации подростков в условиях внешкольных учебных заведений.

Ключевые слова: социализация, личность, внешкольные научные учреждения, формирование личности, развитие личности.

Kurdybakha O.M. THE INFLUENCE ON FORMATION ON OUT-OF-SCHOOL TEENAGERS IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION

This article describes the process of identity formation in the process of socialization. Shows the effect of non-school institutions for formation of a harmonious personality. Describes the performance of a harmonious personality, psychological characteristics of gender socialization of adolescents in school educational institutions.

Key words: socialization, personality, extracurricular academic institutions, formation of personality.

Постановка проблеми. Проблема формування підлітків у процесі соціалізації є дуже актуальною.

Процес формування особистості характеризується не лише інтелектуальним розвитком, тобто, набуттям нових знань і умінь, а й виникненням у підлітка нових потреб та інтересів. Навчити підлітка можна лише тоді, коли в нього вдається викликати інтерес і бажання виконати те, що вимагають оточуючі. Виховання в самому широкому значенні цього слова має бути основним стержнем, навколо якого будується весь розвиток дитини (Л.С. Виготський).

Тому один із показників розвитку гармонійної особистості в позашкільних навчальних закладах є певне співвідношення інтелектуального та емоційного розвитку. Недооцінка цієї вимоги, як правило, веде до перебільшеного, одностороннього розвитку якоїсь однієї якості, частіше всього – інтелекту, що ми зараз і спостерігаємо в наш час.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення впливу позашкільних навчальних накладів на формування особистості в процесі соціалізації. Основним завданням даного дослідження є виявлення психологічних особливостей підлітків у позашкільних навчальних закладах у процесі соціалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині, коли парадигма шкільної освіти змінилася докорінно, коли на передній план виходить дійсна гуманізація навчання й виховання, а сам процес навчання й виховання набуває ознак особистісно орієнтованої діяльності, відчувається активна потреба вчителів у глибоких знаннях про гендерний розвиток школярів. Адже кожна людина – представник чоловічої чи жіночої статі. «Щоб стати чоловіком чи жінкою, індивід повинен усвідомити свою статево приналежність і засвоїти відповідну статево роль» [4, с. 191].

Позашкільна освіта вирішує питання емоційного, фізичного та інтелектуального розвитку особистості, формування її компетентностей. Водночас позашкільна освіта сприяє забезпеченню потреб особистості у творчій самореалізації, її соціалізації, включенню в суспільні відносини, входженню в широкий світ.

Основними завданнями позашкільної освіти є:

- методологічне, теоретичне й методичне забезпечення функціонування й розвитку позашкільної освіти;

- розробка й наукове обґрунтування змісту, форм, методів і засобів позашкільної освіти;

- розвиток позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях;

- підготовка програм, посібників, підручників, методичних рекомендацій та іншої літератури для позашкільної освіти.

- розвиток позитивних психологічних якостей у підлітків у процесі соціалізації.

Отже, соціалізація – це двосторонній взаємообумовлений процес взаємодії людини й соціального середовища. Передбачає включення людини в систему самостійного відтворення цих відносин. У процесі соціалізації формується унікальна, неповторна особистість.

Соціалізація як процес і результат сприяє соціальному розвитку особистості, формуванню соціальних якостей, передбачає й зумовлює спілкування з іншими людьми. Передумовами соціалізації дітей у позашкільних навчальних закладах є потреба в нових сферах спілкування, розширення неформального спілкування поза уроками, самореалізація в нових видах діяльності.

Важливим засобом соціалізації є залучення підростаючого покоління до активної соціально значимої та соціально визначеної креативної діяльності. Особлива роль у цьому належить позашкільним навчальним закладам. Адже саме вони активно використовують особистісно-орієнтовані інтерактивні методики, емпірично індуктивні образні методи педагогічної діяльності та прийоми експресивного впливу, створюючи при цьому реальні умови для гармонійної соціалізації підлітків, навчання вихованців, формування культури людських взаємин.

Особистість – це людина, яка має свідомість та досягла певного рівня психічного та психологічного розвитку. Особистість перебуває в центрі уваги позашкільної освіти. Людина стає особистістю в процесі навчання, виховання, розвитку, соціалізації. Саме особистість посідає визначальне

становище в суспільстві, виконуючи в ньому певну суспільну роль чи функцію.

Освіта – процес і результат засвоєння, збагачення й передачі соціального досвіду від попередніх поколінь до наступних. Категорія «освіта» стосується виключно людини, вона пов'язана із соціальним досвідом людства, навчанням, вихованням, розвитком і соціалізацією підростаючого покоління. Історично обумовлюється процесом накопичення знань, розвитком знарядь праці й способами діяльності.

У свою чергу розвиток – процес становлення й збагачення особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих факторів. Рушійними силами розвитку особистості є суперечності між потребами людини й можливостями їх задоволення. Психологічні особливості розвитку пов'язані з включенням особистості до навчально-виховного процесу. Відбувається набуття позитивного досвіду, взаємодії з дорослими та однолітками, формування навичок ефективного спілкування, а також взаємопідтримки. Внаслідок цього створюються сприятливі умови для особистого зростання, розвитку здорової, цілісної й зрілої особистості.

Підлітки прагнуть до спілкування з однолітками, їм необхідно себе реалізувати, розкривати і стверджувати власне «Я». Вони конче потребують місця, де на них чекають, де б вони змогли відчути себе особистостями, розслабитися від муштри, менторського тону, перевірити свої потенційні здібності [3]. Саме таким осередком виховного простору для дітей та підлітків є позашкільні заклади освіти. Дитячий садок, школа та позашкільні заклади – це соціальне середовище, в якому повноцінно виявляється практичне значення гендерних стереотипів, остаточно визначаються гендерні ролі, чітко закріплюються патерни взаємин із протилежною статтю. У дітей та підлітків формуються такі позитивні якості особистості, як самостійність та ініціатива, активність і прагнення до творчості, почуття обов'язку і принципів, фізична і моральна досконалість. Хоча засоби і методи в кожного специфічні, всіх їх єднає одне – цікава справа: культурно-творча, пізнавальна, історико-культурна, спортивно-оздоровча і так далі.

Особистісний розвиток та соціалізація дівчат-підлітків тісно пов'язані із засвоєнням норм, традицій, морально-ціннісних якостей, які напрацьовані в суспільстві. У підлітків вдосконалюється чутливість відчуттів, на основі чого сприймання стає більш повним і детальним, планомірним і послідовним. Формується активне, самостійне, творче мислення.

Психологічні особливості гендерного розвитку підлітків характеризуються такими ознаками:

- появою відчуття дорослості, що визначає спрямованість та зміст активності дитини;

- прагненням визнання своєї дорослості, оскільки підлітки не відчувають себе дорослими повною мірою;

- з'являється велика чутливість до засвоєння норм, цінностей, способів поведінки;

- посилюється прагнення бути самостійним;

- виникає постійна потреба в доброзичливому ставленні, тактовності з боку дорослих;

- у діяльності підлітки самостійно ставлять мету, складають план дій, підбирають засоби. Але часто неповністю усвідомлюють свої дії, не прагнуть самоаналізу. Їх вчинки характеризуються імпульсивністю;

- у підлітковому віці також розвиваються специфічні особливості самосвідомості, що проявляється в самооцінці. Механізмом розвитку самосвідомості підлітків є їх постійна рефлексія, тому вони часто є невдоволеними самими собою;

- розвиваються такі вольові якості як наполегливість, цілеспрямованість. Але часто їх вольові дії спрямовані тільки на щось одне;

- бурхливо розвивається вольова сфера підлітків. Практично усе їх життя і діяльність супроводжуються яскравими емоціями, почуттями, переживаннями, особливо в спілкуванні з однолітками протилежної статі;

- інтенсивно формується спрямованість.

В навчанні формуються загальні інтелектуальні здібності. Юнацьке мислення характеризується схильністю до теоретизування, створення абстрактних узагальнень, захоплення філософськими побудовами. Абстрактна можливість здається старшокласнику більш цікавою і важливішою, ніж дійсність. Руйнування універсальних законів і теорій стає улюбленою розумовою грою старшокласника. У мріях юнаки програють різні варіанти свого майбутнього життєвого шляху. Філософська спрямованість юнацького мислення зв'язана не тільки з формально-логічними операціями, але і з особливостями емоційної сфери юнаків.

В умовах позашкільних навчальних закладів підлітки активно розвивають та засвоюють довільну увагу, її стійкість, розподіл та переключення. Старшокласники починають оцінювати учбову діяльність як в школі, так і в позашкільних закладах з позиції свого майбутнього. Суттєво змінюються психологічні особливості навчання підлітків як в школі, так і в позашкільних закладах:

– дівчата та хлопці обирають такі способи навчання, які роблять їх більш незалежними, більш дорослими в їх очах (обирають самостійні форми занять, а від вчителя потребується розуміння, повага, підтримка, допомога);

– виникають нові мотиви учіння: освіченість, прагнення влаштуватись у майбутньому (подаліше навчання, робота), прагнення самоствердження і самовдосконалення, необхідність виконувати вимоги батьків;

– знання стають цінністю. Вони дозволяють зайняти певний статус серед однолітків;

– з'являється спрямованість на самостійний пошук нових знань;

– процес засвоєння знань у школі може супроводжуватись інтелектуальними емоціями, але особливістю є те, що вони не самі обирають знання, тому одні учні їх легко засвоюють, інші – тільки вибірково предмети;

– оцінка для підлітків є статусом, показником рівня знань, стимулом;

– підлітки активно випробовують свої сили в різних галузях трудової діяльності: організація різних заходів, суспільно-політичне життя тощо.

Тому для досягнення позитивного результату у формуванні підлітків у процесі соціалізації важливо формувати як моральні почуття й уявлення, моральні мотиви поведінки, так і навички й уміння, які необхідні для реалізації отриманих уявлень, засвоєних знань. Сучасні гендерно чутливі хлопці й дівчата повинні усвідомлювати соціальні й моральні норми відповідно до суспільно-моральних принципів, засвоїти гендерні ролі, бути готовими до реалізації гнучкого гендерного репертуару та протистояти тиску чужої волі, негативним явищам гендерної соціалізації.

Висновки. Отже, у позашкільних навчальних закладах підлітки виконують не другорядні, а провідні, творчі завдання. Позашкільні установи мають яскраво виражену специфіку впливу на особистість дитини. Передусім це добровільність і право вибору занять, різноманітність та альтернативність спілкування як з однолітками, так і з педагогами, керівниками гуртків та секцій, диференційованість за інтересами та захопленнями, унікальні можливості щодо інтелектуального психологічного та творчого становлення особистості. Незважаючи на те, що позашкільні заклади є складовою державно-суспільної освіти та виховання дитини, вони мають певну автономію й становлять самостійну систему виховання, навчання та освіти молодших

школярів у вільний час. У позашкільній діяльності дитина не просто відтворює те, що засвоює. Завдяки своїй унікальності й неповторності вона розвиває, доповнює знання та навички, вдосконалює їх. Саме в цьому полягає закон творчої поведінки й методики позашкільного педагогічного процесу, яка базується на обов'язковому заохоченні різнобічного самовиявлення школяра, багатстві вражень, створенні оптимальних особистісних стосунків, котрі є джерелом продуктивної творчої діяльності дитячої спільності.

Чим багатше інтелектуальне життя колективу, тим яскравіше розкривається чоловік перед жінкою, жінка – перед чоловіком та набуваються норми і цінності, які відіграють велику роль у формуванні та розвитку особистості. Це дуже важливо для виховання справжніх жінок і справжніх чоловіків.

За виникнення дефіциту суспільної уваги та поваги до проблем підростаючого покоління, їх невирішеність, криза інститутів соціалізації; відомий дисбаланс між прагненням підлітків до визнання їх значущості в суспільстві і відсутністю реальних умов та можливостей до самоствердження; відсутність цікавих захоплюючих справ на рівні шкільного та позашкільного середовища; велика хвиля різноманітної інформації, яка не знаходить належного пояснення ні в сім'ї, ні в школі, ні в позашкільній діяльності, спонукаючи підлітків самостійно шукати відповіді на питання, що їх турбують. Ці причини сприяють виникненню феномену незадоволеності серед підростаючого покоління і призводять до стихійного групового спілкування поза школою, що призводить до проблем розвитку гармонійної особистості.

Тому поряд із формуванням національної самосвідомості, оволодінням дітьми засобами рідної мови, історії, культури, мистецтва, народних традицій і звичаїв у центр уваги педагогічних працівників школи та позашкільних навчальних закладів повинна бути поставлена проблема психологічно-гармонійного та творчого розвитку особистості, використання стимулюючих засобів щодо розвитку їхніх потенційних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анцыферова Л.И. Психологическое формирование и развитие личности / Л.И. Анцыферова // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб. : Питер, 2000. – С. 207–213.
2. Божович Л.И. Личность и учение подростка / Л.И. Божович // Психологическая наука и образование. – 1997. – № 3. – С. 15 – 23.

3. Божович Л.И. Психологические особенности развития личности подростка / Л.И. Божович. – М. : Педагогика, 1979. – 112 с.
4. Соціалізація особистості школяра / под. ред. Л.Е. Орбан. – Івано-Франківськ : Науково-методичний центр «Українська етнопедагогіка і народознавство», 1996. – 66 с.
5. Кон И.С. Психология старшеклассника : [пособие для учителя] / И.С. Кон. – М., 1980. – 191 с.
6. Титаренко Т.М. Хлопчики і дівчатка: психологіч-

не становлення індивідуальності / Т.М. Титаренко. – К. : Знання УРСР, 1989. – 48 с.

7. Юферева Т.И. Образы мужчин и женщин в сознании подростков / Т.И. Юферева // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 84–90.
8. Ягупов В.В. Педагогіка : [навч. посібник] / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.
9. Ярцев Д.В. Особенности социализации современного подростка / Д.В. Ярцев // Вопросы психологии. – 1999. – № 6. – С. 54–58.

УДК 378.091.12:159.9–051:159.9.07

РІВНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОЗИЦІЙ У МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТІВ

Ляшенко О.А., аспірант кафедри
теоретичної та консультативної психології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті представлено наукові положення провідних вчених філософсько-психологічної та педагогічної наук відносно до тлумачення поняття «рівність», підкреслюється також важливість застосування в процесі педагогічної діяльності рівності психологічної позиції.

Ключові слова: *рівність, справедливість, психологічна позиція, рівність психологічних позицій, діалогічність, емпатія.*

В статье представлены научные положения ученых философско-психологической и педагогической наук относительно толкования понятия «равенство», подчеркивается также важность применения в процессе педагогической деятельности равенства психологической позиции.

Ключевые слова: *равенство, справедливость, психологическая позиция, равенство психологических позиций, диалогичность, эмпатия.*

Liashenko O.A. THE EQUALITY OF PSYCHOLOGICAL POSITIONS IN INTERPERSONAL INTERACTION OF TEACHER AND STUDENT

The article is presented the scientific statements of leading scientists of philosophical, psychological, and pedagogical sciences concerning the interpretation of the notion “equality”. The importance of the equality of psychological position usage is also stressed in the article.

Key words: *equality, equity, psychological position, equality of psychological positions, dialogic, empathy.*

Постановка проблеми. У сучасній освіті все більше посилюється тенденція до гуманізації освіти. Вчені, як педагоги, так і психологи, за результатами своїх досліджень роблять висновок про необхідність виховання вільної особистості, яка самостійно буде здатна пристосуватися до суспільства й активно та ціннісно змінювати його. Розвиток та формування такої особистості зумовлюється морально-духовним вихованням, яке важливо розпочинати з початку онтогенезу. Адже дитина, починаючи вже з ранніх етапів онтогенезу, певним чином взаємодіє з оточуючими її людьми, наслідує та ідентифікує себе з ними, набуваючи при цьому позитивного чи негативного морально-духовного досвіду, який

вона повсякчас транслює потім у своє подальше життя.

Аналізуючи міжособистісну взаємодію суб'єктів педагогічної діяльності, науковці часто звертаються до понять «свобода», «справедливість» та «рівність» цих суб'єктів [2; 5; 10; 13].

У філософській науці поняття «рівність» розглядається в співвідношенні з поняттями «свобода» та «справедливість». Вивчаючи соціальну справедливість, філософи (Арістотель, А.Ф. Колодій, Т. Мор, Ж.-Ж. Руссо, Т.М. Самсонова) обов'язково згадували соціальну рівність. Проте вчені застерегували від ототожнення названих понять. «Соціальна рівність», на думку Т.М. Самсонової, визначає характер сус-